

редакція від 02.05.2022). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text>

ІДЕЯ БРАТЕРСТВА-РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ДЕРЖАВОТВО- РЕННІ

Олексій Штена,

*кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

Ідея братерства-рівності із давніх часів визначає поведінку українців та їх політичну історію, що ми і спробуємо обґрунтувати в цій статті. Братерство на побутовому рівні розглядається як надзвичайно велика дружба, що може порівнюватись з братським єднанням. В українських народних переказах, казках, піснях, легендах багато героїв мали «побратимів» – близьких друзів та соратників, що пліч-о-пліч з ними долали всі труднощі та біди. На українських теренах з XVI століття, відомі духовні братства, а в середині XIX століття існувало і політичне за спрямованістю Кирило-Мефодіївське братство. Надзвичайно потужний вплив на вітчизняні етногенез та державотворчі процеси мало так зване військове братерство (давніоруських дружинників, запорозьких козаків, воїнів ОУН-УПА, учасників військових дій на Сході країни в 2014-2018 роках тощо). Крім того, у свідомості окремих українців все ще живий політичний міф про «братерство трьох східнослов'янських народів». Зрозуміло, що такого роду міфи проходять випробування щодо їх ролі й значимості у суспільній свідомості як на рівні теоретичному (науковий дискурс) так і на рівні соціальної практики – шляхом оптимізації міжетнічних контактів народів, які просто зобов'язані віднаходити нову якість солідарних взаємин.

У сучасному науковому дискурсі замість поняття «братерство» найчастіше застосовується термін «солідарність», який використовуємо і ми. Аналіз вітчизняної культури та поведінкових настанов українців дає змогу зробити висновок, що ідеологія солідарності органічно вписується в зміст стереотипів української ментальності, оскільки базується на глибинних народних традиціях і способі життя українців.

На слушну думку українського філософа В.-Ю. Даниліва, «поняття солідарність поширюється у двох напрямках. З одного боку, цей термін означає «для спільної мети», з іншого він має такий зміст: «Всі відповідають за одного, а один відповідає за всіх». Інакше кажучи, солідарність засвідчує колективну відповідальність, навіть більше того – колективну вину» [1, с. 91].

Отже, братерство (солідарність) являє собою ідею консолідації соціуму з метою досягнення спільної мети та несення солідарної відповідальності за результати колективної діяльності. Такий її зміст як елемента суспільної ідеології, зокрема, може обмежити контрпродуктивний український індивідуалізм, подолати правовий нігілізм та громадянську пасивність вітчизняного етносу.

Вітчизняний правознавець О. Павлишин слушно зауважує, що солідарність може розглядатися як філософсько-правовий концепт, як взаєм-

на відповідальність особи та держави, забезпечення якої є однією з ознак сформованості громадянського суспільства та реалізації у ньому принципу верховенства права [4, с. 101]. Його тезу доповнює і Ю-В. Данилів, який зазначає, що держава, згідно з солідаризмом, – це витвір або продукт соціальних інститутів, вона є необхідною і найвищою цінністю людського співжиття, одним із складових феномена природного права, який ґрунтується на розумі [1, с. 118].

Таким чином, ідея солідаризму корелює з ментальною настоєю українців про турботливу Матір-Україну та її люблячих дітей. Її інкорпорація до змісту суспільної ідеології може сприяти подоланню такої деструктивної в державотворчому дискурсі поведінкової настанови нації як анархізм.

Ідея братерства (солідарності) нерозривно пов'язана з уявленням про рівність, адже справжні брати – діти Матері-України – не можуть не бути рівними. У контексті цього дослідження під рівністю ми, передусім, розуміємо однаковий правовий статус усіх членів соціуму, тобто рівність перед законом, або формальну рівність. Звісно, досягнення абсолютної рівності не можливе, оскільки різні індивіди можуть перебувати в різному становищі, бути наділені неоднаковими соціально значущими характеристиками, мати різні здібності та фізичні можливості. Саме тому теоретики права виділяють також поняття фактичної рівності, яка полягає в гарантуванні будь-якій людині можливості реалізації своїх прав та інтересів із врахуванням її індивідуальних особливостей. Ще Г. Сковорода із цього приводу розмірковував: «чи не дивина, що один у багатстві бідний, а другий у бідності вдоволений? Нерівна усім рівність... І що дурніше, ніж рівна рівність, яку дурні надаремно намагаються запровадити у світі?» [5, с. 19]. Виходячи із цього, мислитель відкидав ідею «утопічного соціалізму» з його безумовною, а тому – нездійсненою рівністю.

Надзвичайно важливим для оптимізації вітчизняного державотворчого процесу є питання балансу між свободою та рівністю. У західних демократичних суспільствах рівність індивідів перед законом є головною метою боротьби за свободу. Проте рівність перед законом, що утверджується завдяки існуванню в соціумі свободи, неминуче призводить до матеріальної нерівності, внаслідок чого виникає соціальне напруження.

Українська історія має досить багато прикладів того, як свобода приносила у жертву заради утвердження рівності. Виходячи з цього, окремі дослідники, зокрема М. Юрій заявляли, що традиційно український менталітет віддає перевагу ідеї рівності над ідеєю свободи [7, с. 200]. Однак, звернувшись до роботи Алексіса де Токвіля «Демократія в Америці», ми побачимо, що такі поведінкові автоматизми не є характерною рисою лише вітчизняного етносу. Автор, зазначав, що «демократичні народи завжди любили і люблять рівність, проте існують певні історичні епохи, коли ця їхня пристрасть сягає меж нестями... Тоді люди накидаються на рівність як на здобич і ставляться до неї як до коштовного скарбу, що його хочуть у них викрасти. Пристрасть до рівності заповнює усі закутки людського серця, вона його переповнює і оволодіває ним цілковито... Марна річ показувати їм, як свобода вислизає з їхніх рук у той час, як вони дивляться в інший бік: вони не бачать, або, точніше, в цілому всесвіті вони здатні вгледіти лиш один єдиний предмет своїх пожадань» [6, с.

408]. Таким чином, у бутті будь-якої соціальної спільноти може настати час, коли вона поступається ідеєю свободи на користь ідеї рівності. У вітчизняній історії це, зокрема, був період визвольних змагань 1917-1922 років, коли така довгоочікувана свобода та незалежність були недалекоглядно обміняні українським соціумом на демагогічні обіцянки рівності та соціальної справедливості.

Крім того, деякі автори визначають деструктивний вплив цієї ідеї на вітчизняні державотворчі процеси. Зокрема, О. Донченко та Ю. Романенко зауважують, що зворотним боком анігілятивної рівності (бачення кризь призму видовищної ситуації) є байдужість до інших людей. У поєднанні з інтровертивним менталітетом українців, на їх думку, ця байдужість переростає у кругову поруку, анархізм та корупцію [2, с. 189]. Дане твердження, безумовно, має право на існування, проте, звертаючись до праці того ж Алексіса де Токвіля, зазначимо, що «поки соціальні умови рівні, кожна людина залюбки замикається в собі, забуваючи про суспільство» [6, с. 524]. Така реакція на рівність не є притаманною лише українцям, а скоріше буде характерною в тій чи іншій мірі для кожної демократичної нації. Саме тому важливим завданням національного державотворення є формування ефективних політико-правових інститутів та розробка суспільної правової ідеології, метою якої і стане корегування вад етнічного характеру.

Французький філософ наголошує, що «сьогодні народи вже не можуть відмовитись від рівності, але від них залежить, чи вона приведе до рабства, а чи свободи, до освіти чи до варварства, до процвітання чи до злиднів» [6, с. 576]. Тому національна ідея рівності цілком здатна виконувати конструктивну роль у вітчизняному державотворчому процесі. Варто згадати досвід передових країн світу, де це суспільне благо захищене законом (принаймні формально). Відсутність же реальної рівності в українському соціумі зумовлює не лише соціальну напругу та нестабільність, але й виступає додатковим чинником стресогенезу етнічної правової ментальності. Недарма деякі аналітики після подій Революції Гідності пророкували вибух Революції Рівності, яка, нарешті, покладе край існуванню кланово-олігархічної системи в Україні та відкриє їй шлях до побудови на своїх теренах ефективної правової держави.

На сьогодні ідея рівності знайшла своє відображення і в основному законі нашої держави. Конституція України декларує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [3]. Проте за сучасних умов реалії суспільного життя свідчать про суто декларативний характер наведеної норми. У бутті українського соціуму майновий стан та соціальне становища індивіда має надзвичайно велике, а подекуди і вирішальне значення. Така ситуація може в перспективі призвести до нової хвилі протистояння між різними соціальними групами – тими індивідами, хто є рівним «більшою мірою» і їх антагоністами – тими членами суспільства, що де-факто задекларованої рівності не отримали.

Список використаних джерел:

1. Данилів В.Ю. *Солідарність і солідаризм / пер. з нім.* Київ: КМ Academia, 2000. 150 с.
2. Донченко О.А. *Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятори психополітичного повсякдення.* Київ: Либідь, 2001. 336 с.
3. Конституція України від 27.06.1996. URL: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 10.05.2022 р.).
4. Павлишин О. *Соціальна солідарність як філософсько-правовий концепт (семіотичний аналіз).* Право України. 2016. № 2. С. 104-113.
5. Сковорода Г.С. *Про душевний спокій. Заповіти Г. Сковороди / пер. Н.М. Буцька.* Полтава, 2005. С. 13-19.
6. 232. Токвіль А. *Про демократію в Америці: пер. з фр.* Київ: Всесвіт, 1999. 588 с.

СТАН І ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Наталія Янчук,

кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри теорії та філософії права Одеського державного університету внутрішніх справ

Одним із найважливіших завдань, які постали перед Україною, є необхідність переходу країни в цілому та її регіонів від декларативного проголошення основних принципів сталого розвитку до розробки та реалізації концепції сталого розвитку та конкретних механізмів її забезпечення. Все це пов'язано з посиленням таких сучасних глобальних проблем, як: несприятливий стан навколишнього природного середовища, невідповідність розвитку економіки основним постулатам ідеології сталого розвитку, що призводить до виснаження ресурсного потенціалу країни, неефективність державної політики у сфері сталого розвитку, з одного боку, та нагальна необхідність відповідати взятим на себе зобов'язанням в умовах активізації дій міжнародного співтовариства у цьому напрямку – з іншого.

Мета дослідження полягає в теоретико-правовому аналізі правових проблем, що стоять на заваді побудови суспільства сталого розвитку в Україні.

Правовим аспектам забезпечення сталого розвитку присвячені одиничні праці, які пов'язуються з іменами М. Бринчука, О. Лукашевої, А. Коваленка, І. Каракаша, І. Костимикіна, М. Мастушкіна, Ф. Раянова та А. Урсула. Не зменшуючи значення розробок цих науковців, необхідно визнати, що напрацьовані ними здобутки потребують додаткового розвитку у контексті дослідження проблем правового забезпечення концепції сталого розвитку в Україні.

Характеризуючи стан українського правового забезпечення концепції сталого розвитку, слід зазначити наявність чималої кількості дефектів, що лише віддаляють Українську державу від загальносвітової моделі розвитку. На фоні збільшення загального об'єму нормативно-правових актів прослідковується тенденція до безсистемності у: формуванні правового масиву нормативно-правових актів, що призводить до не виправданої поспішності у прийнятті нормативно-правових актів; порушенні пріоритетів правового регулювання; недодержанні правил законодавчої техніки; декларативності положень цих актів та недостат-